

ΔΥΟ ΑΡΧΑΙΑΙ

BYZANTINAI ΠΑΝΑΓΙΑΙ

ΕΝ ΖΑΚΥΝΘΩ

Ν Ζακύνθῳ ὑπάρχουσι δύο ὠραῖαι εἰκόνες Βυζαντινῆς τέχνης, αἱ ὁποῖαι κοινῶς λέγονται ἡ *Χρυσοπηγὴ* καὶ ἡ *Λαουρέταιρα*. Ἡ πρώτη εἶνε κοινοτάτη καὶ τοῖς ξένοις καὶ περὶ τῆς ὁποίας μνεῖαν ποιεῖται ἐν τῇ *Βυζαντινῇ τέχνῃ* καὶ ὁ φίλος κ. Μαυρογιάννης. Συχνάζεται ἡ ἐκκλησία τῆς. κειμένη ἐπὶ τοῦ γραφικωτάτου γηλόφου ἐνθα τὸ προάστειον Μπόχαλη, παρὰ τῷ ὁποίῳ ὑψοῦται τὸ παλαιὸν φρούριον, καὶ ἡ εἰκὼν εἶνε πλήρης ἀναθημάτων. Ἡ δευτέρα εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Πόλεως ἀφιερωμένην εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα, τὴν κειμένην εἰς τὴν ὁδὸν Κολοκωτρώνη, τὴν ἄγουσαν εἰς τὸ Κρύο-Νερό, ἐνθα ἄρχεται τὸ γραφικώτατον Ἀκρωτήρι, ἄλλο τῆς νήσου μικρὸν προάστειον. Ἐπὶ Ἑνετῶν καὶ αἱ δύο Παναγαί ἐκείντο εἰς τὸ φρούριον. Οἱ σεισμοὶ κατέστρεψαν τοὺς ναοὺς των καὶ ἔπειτα, ἐλθόντων τῶν Ἀγγλων, τὸ φρούριον ἐχρησίμευσεν ἀποκλειστικῶς διὰ τὸν στρατόν. Ἡ *Λαουρέταιρα*, κατ' ἔτος κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ Πάσχα φέρεται εἰς ἐκκλησίαν κειμένην εἰς τὸ Ψήλωμα—νῦν, ὁδὸν Φιλικῶν—καὶ τὸ ἀπόγευμα γίνεται ὠραία πανήγυρις καὶ ἔπειτα λιτανεύεται ἡ Παρθένος ἡμιεπισήμως καὶ φέρεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Ἀμφότεραι αἱ εἰκόνες εἶνε ἐπὶ ξύλου ζωγραφισμέναι. Ἡ *Χρυσοπηγὴ* καλύπτεται ἅπασα διὰ νεωτέρας ἀργυρᾶς ἐπιχρῶσου ἐνδύσεως, πλὴν τῶν προσώπων τῆς Παρθένου καὶ τοῦ Χριστοῦ. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀργυρώματος τῆς εἰκόνος, πρὸς τὸ κάτωθεν ἀριστερὸν μέρος τῆς εἰκόνος, ἀναγινώσκεται ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή: *Κανχᾶται ἡ πόλις Ζακύνθου σχοῦσα Χρυσοπηγῆς τε τοιαδ' εἰκόνα* ὀκτακοσίῳ τετράκις δέκα ἔτη γραφείσα μετὰ Χριστοῦ γε. Ἡ ἐπιγραφή ἐννοεῖται εἶνε ἄγνωστον ἡμῖν ἂν κατὰ παράδοσιν συνετάχθη ἢ ἂν ὑπῆρξε καὶ πρὸ τῆς ἐπαργυρώσεως καὶ ἐπὶ τῆς σάνιδος. Ἡ *Λαουρέταιρα* ἐπίσης εἶνε κεκαλυμμένη διὰ ἀργυρᾶς ἐνδύσεως, πλὴν τῶν προσώπων τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐργασία τῶν προσώπων ἀμφοτέρων τῶν εἰκόνων εἶνε ἀρίστη καὶ ἀποδεικνύει ὅτι εἶνε ἀρχαῖαι καὶ ἐγράφησαν ἀπὸ καλὸν καλλιτέχνην. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Χριστοῦ χαρακτηρίζει καὶ εἰς τὰς δύο τὴν παιδικὴν χάριν. Τὸ πρόσωπον τῆς *Λαουρέταιρας* εἶνε ὠραιότατον. Ἀλλὰ πότε καὶ ποῦ ἐγράφησαν; Περὶ τούτου καὶ αὐτὸς ὁ μακαρίτης Χιώτης ὁ

κατ' ἐξοχὴν τῆς νήσου ἱστοριογράφος οὐδὲν μᾶς λέγει εἰς τὸν δευτέρον αὐτοῦ τόμον, ἐνθα ἐν σελίδι 541 ἀναφέρει τὰς δύο ταῦτα εἰκόνas.

Ἡμεῖς ὅμως ἔχομεν δυσεύρετον βιβλίον τυπωθὲν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1761, καὶ φέρον τίτλον *Notizie Storiche delle apparizioni e delle immagini più celebri di Maria Vergine Santissima nella città e dominio di Venezia*, τὸ ὁποῖον ὅπως δῆποτε μᾶς ἱστορεῖ καὶ τι περὶ τῶν δύο τούτων λαμπρῶν εἰκόνων τῆς Θεοτόκου. Ἐν σελίδι 576 λέγει ἐπὶ λέξει: «Δύο εἰκόνες τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ φυλάττονται μετὰ ιδιαιτέρου σεβασμοῦ εἰς τὸ φρούριον Ζακύνθου. Ἡ μὲν μετεφέρθη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ κοινῶς λέγεται ἡ Κυρὰ Λαουρετζάνα, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Λαυρεντίου Βεργόνου, ἱδρυτοῦ τῆς ἐκκλησίας, ἐνθα κεῖται. Καὶ ἡ ἐτέρα μετεφέρθη ἐκ τῆς Κρήτης καὶ κοινῶς λέγεται Παναγία *Χρυσοπηγὴ*, ἥτοι Πηγὴ Χαρίτων πρὸς ὀδηλωσιν τῶν θαυμασιῶν εὐεργεσιῶν, τὰς ὁποίας διανέμει ἡ Βασίλισσα τῶν οὐρανῶν εἰς τοὺς πιστοὺς τῆς» Γνωρίζοντες τὸν τόπον τῆς προελεύσεως καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς εἰκόνας, δυνάμεθα νὰ ἀπορνηθῶμεν ὅτι ἐγράφησαν καθ' ἣν ἐποχὴν ἤκμαζε ἡ τέχνη ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Κρήτῃ. Γνωρίζομεν ἄλλως τε αὐθεντικῶς ὅτι μετὰ τὴν ἄλυσιν τῆς Κρήτης τὴν γενομένην 1669 πολλὰ ἀντικείμενα μετὰ τῶν προσφυγόντων μετεφέρθησαν εἰς Ζάκυνθον. Πιθανὸν ἡ ἐν λόγῳ εἰκὼν νὰ μετεφέρθη πρὸ τῆς ἀλώσεως.

Τὸ ἐνετικὸν βιβλίον μᾶς λύει καὶ ἄλλο ἱστορικὸν γεγονὸς. Κοινῶς λέγεται καὶ ἐγγραφή ὅτι ἡ Θεοτόκος λέγεται *Λαουρέταιρα* διότι εὐρέθη ὑπὸ τινος *Λαυρέτου* ἥτοι ἐργάτου, ἐνῷ τὴν ὥρα γινώσκουμεν ὅτι ἐκλήθη οὕτως διότι ἡ ἐκκλησία ἱδρῦθη ὑπὸ τοῦ *Λαυρεντίου* Βεργόνου καὶ ἡ εἰκὼν ἔλαβε τὸ ὄνομα, τοῦ βαπτιστικοῦ ὀνόματος τοῦ ἱδρυτοῦ. Ἐν τούτοις ἐπὶ τῆς ἐπαργυρώσεως τῆς εἰκόνος ὑπάρχει χαραγμένον: *Ἡ Κυρὰ ἡ Λαουρέταιρα*. Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην δὲν θὰ τὴν εἶδεν ὁ Χιώτης καὶ οὕτως ἔγραψε τὸ κοινῶς *Λαουρέταιρα*.

Ἡ ἐπιγραφή συμφωνεῖ μὲ τὸ LAURENZANA τοῦ Ἰταλοῦ συγγραφέως, λέξις προερχομένη ἐκ τοῦ *Laurenzio*, ὡς τὴν *Λαουρέταιραν*, τὴν ἐξήγαγον ἐκ τοῦ Λαυρέντιος.

Ἀμφότεραι αἱ εἰκόνες στηρίζονται ἐπὶ θρόνου, ἀλλ' ὠραιότερος εἶνε ὁ τῆς *Χρυσοπηγῆς*. Ὅπισθεν τῆς εἰκόνος ταύτης ὑπάρχει ζωγραφία καλὴ τοῦ περιφήμου Ζακυνθίου Καντούνη, ἐνθα εἰκονίζονται καὶ δύο ἄγγελοι θαστάζοντες μακρὰν ταινίαν μετὰ τοῦ τροπαρίου: «Καὶ ποῦ λοιπόν ἄλλην εὐρήσω ἀντίληψιν κλ.» καὶ κάτωθι ὑπάρχει ἐπιγραφή, ἄσχετος πρὸς τὸ παρὸν σημεῖωμα.

ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ